

355.01(497.1):341.18:356.33:616-001

SARAJEVO 1994

Mjr. MUDr. Petr CHMÁTAL

Chirurgická klinika VLA JEP Hradec Králové v Ústřední vojenské nemocnici, Praha
(přednosta: prof. MUDr. Miloš Hájek, DrSc.)

Sarajevo jsem navštívil v polovině srpna roku 1994. Ve dnech 17. až 18. srpna se zde konala lékařská konference pod záštitou OSN, tématem setkání byla (jak jinak v Sarajevu) problematika válečné medicíny. Oficiální pozvání k účasti, kterého se nám dostalo od pořadatelské americké zdravotnické služby, bylo poctou a určitým uznáním práce našeho týmu v mnohonárodním společenství UNPROFOR.

Přestože moje návštěva proběhla v době relativního klidu zbraní, cesta i pobyt ve městě rozhodně nepatřily k idylickým zážitkům.

Nejen já, ale i vysocí funkcionáři mezinárodních organizací strávili cestu do Sarajeva v trupu dopravního letadla mezi balíky s humanitární pomocí.

Obr. 1 Cesta letadlem

Obr. 2 Letiště Sarajevo

Letiště v Sarajevu je nebezpečné místo; krátce před konferencí zde byl zastřelen francouzský voják, my sami jsme zde při odletu přežili minometné ostřelování. Celní a pasové odbavení je na území bosenského státu jednoduché. V chráněném okopu si z hromady vyberete své zavazadlo a odejdete k připravenému obrněnému transportéru.

Ubytování jsme byli v tzv. pítýty (pošta, telegraf, telefon). Je to dnes již legendární budova, která stojí na počátku aleje ostřelovačů. Její hlavní předností jsou dvě patra suterénu, kam se stěhuje život se soumrakem. V prvním suterénu je umístěn i francouzský polní chirurgický tým, který zde pracuje v obdobném složení jako náš tým v Kninu. Životní podmínky jsou zde složité, tekoucí voda dvě hodiny ráno, dvě hodiny večer, stísněné prostory, nemožnost udržet základní hygienické parametry, nechutná francouzská kuchyně. Já sám jsem nespál v podzemí, nocoval jsem v místnosti "sector medical liaison officer", která měla uvnitř místnosti ve druhém patře postavenou ještě jednu malou místnost bez oken.

Obr. 3 Chráněné zákoutí

Život ve městě. Zcela jednoznačně se vyznačuje fatalismem. Lidé chodí po ulicích smíření s faktem, že je sledují dalekohledy ostřelovačů, znovu a znovu odstraňují válečné škody, tržiště pár týdnů po masakru znovu funguje, v centrálních částech jezdí i auta. Měli jsme problémy s dokumentováním, protože naši francouzští tělesní strážci nás ze strachu z ostřelovačů od filmování i focení důrazně odrazovali. Velká část zatravněných ploch je využita k pěstování plodin, na olympijském stadionu je místo hřiště hřbitov.

Obr. 4 Alej ostřelovačů

K vlastní konferenci. Stejně jako většina aktivit mezinárodních organizací v zemích bývalé Jugoslávie sledovala i tato konference více cílů. Kromě odborné medicínské problematiky nelze nevidět aspekt politický. Přímou řečeno, setkání s účastí amerických, britských, francouzských i ruských lékařů zabývajících se válečnou traumatologií mělo být i povzbuzením a morální podporou pro skepsi propadající a materiálně i duševně strádající sarajevské lékaře. Mýlně jsem se domníval, že účast bosenských lékařů bude společná a že smyslem setkání je také přispět ke sblížení válečnických stran v rovině lékařské humanity a etiky. I mezi lékařským

Obr. 5 Městské trosky

stavem existuje antagonismus natolik silný a argumenty jedné strany vůči druhé podepřené křivdami a násilím natolik pádné, že nelze najít smír. Proto se jedna část konference konala v periferním distriktu, který je pod kontrolou Srbů, druhá v bývalém bosenském univer-

zitním centru medicíny. Cesta v uzavřeném obrněnci přes konfrontační linii není zrovna příjemná.

Vlastní program byl zaměřen na péči o válečná traumata. Bosenské válčiště poskytuje nepřehledné množství klinického materiálu. Z uvedených čísel - za dva roky zahynulo v Bosně v přímé souvislosti s bojovou činností 153 000 osob, z toho 16 000 dětí. V samotném Sarajevu si již konflikt vyžádal na 10 000 obětí, z toho 1100 dětí. Příjmy v sarajevském "medical centru" byly v prvním roce války 1800 a ve druhém 2200 raněných.

Hlavními motivy příspěvků i diskusí účastníků (včetně výkonných chirurgů) však nebyly léčebné postupy, ale otázky organizační. Dá se to i zevšeobecnit na všechna kolegiální setkání během naší mise. Poskytování jednotlivých stupňů pomoci, transport raněných, vybavení a zásobování materiálem, to jsou otázky, které zajímají válečné chirurgy.

Krátké poznámky z jednotlivých vystoupení

Používání zevních fixaterů při končetinových zraněních, a to i za cenu, že jsou vyráběny ve velmi jednoduchém provedení místními řemeslníky z nestandardních materiálů.

Častý výskyt vícesystémových poruch v reakci organismu na válečné trauma. Přitom insult svoji závažností ani bezprostřední odezva ve smyslu šoku neodpovídá následným závažným hepatálním, renálním, střevním, plicním, kardiálním či neurologickým poruchám, které se zároveň s kachektizací pacienta objevují. Tento stav nazývají "Sarajevský syndrom". Jeho příčinu dávají do souvislosti jednak s výživou, jednak s psychologii dlouhodobého stresu z války s následným selháním relaxačních mechanismů. Léčba takto postupně chýtrajících pacientů je i při maximální péči velmi obtížná.

Přednosta chirurgického oddělení v roce 1994 provedl 8 hysterektomií pro průstřel dělohy u těhotné ženy.

Na cílený dotaz k výskytu ranných infekcí u válečných traumat jsme nedostali odpověď. Při neexistenci preventivního podání antisér, anatoxinů a antibiotik pozorovali při více než 4000 ošetřených raněných 4krát vznik anaerobní infekce, 2krát tetanus.

Z dalších čísel, která padla v přednáškovém sále: Během dvou let války vzrostl počet lidí v mírových misích v Jugoslávii na více než 33 000. Tento kontingent měl k srpnu 1994 106 mrtvých, z toho 56 za poslední rok, a kolem 1100 raněných, téměř 600 v posledním roce. Na přetřes přišla i otázka výchovy a výcviku vojáků v poskytování neodkladné pomoci. Je jednoznačná tendence převést maximum péče, včetně odborných úkonů, do první linie. I s využitím vyškolených laiků.

Na závěr mohu snad jen říci, že i přes popsanou situaci proběhlo setkání v určité atmosféře optimismu a víře v lepší příští. Události současných dní jsou proto určité zklamáním všech, se kterými jsem se tehdy setkal.